

JORDI A. ALONSO I BERZOSA

L'espart a Bétera

La notícia més antiga de la utilització de l'espart es remunta a l'època dels Ibers. Se sap que comerciaven amb altres pobles de l'interior e inclús de fora de la Península, com els grecs i púnics, amb l'espart o productes manufacturats amb ell.

Els fenicis venien amb les seues naus freqüentment a la Península a recollir la matèria prima, queda clar que la indústria de l'espart s'ha conservat a través dels segles, sense que s'haja trobat matèria que la reemplace amb ventaja.

A la nostra comarca del Camp de Túria, es cria en quasi totes les muntanyes amb més o menys abundància. En general es pot dir que s'hi cria en tota la ribera del mediterrani. La raó deu eradicar, en que necessita un clima templat, amb bastants hores de sol i que també resisteix molt bé la sequera intensa i prolongada.

Des de molt antic, l'espart ha estat un dels mitjans de subsistència més importants que ha tingut Bétera.

Al segle XVIII, Cavanilles ens parla de l'abundància i importància de l'espart al nostre poble i diu textualment:

"...Es común el lino sufruticoso, y mucho mas el esparto que aprovechan los de aquellos pueblos, principalmente los de Bétera. La mayor

parte de los individuos de este pueblo se ocupa en hacer cordel, que venden luego a los que fabrican sogas, cuya industria les produce al año 18.000 pesos... No hay duda en que el esparto es un recurso de utilidad conocida y cierta, pero inferior á la que daría la agricultura si se cultivasen los preciosos campos que hoy quedan eriales. Tal vez á vista de las utilidades que producen se fomentará la agricultura, y mudarán de ocupación los robustos brazos que hoy se emplean en torcer esparto, dexando este ejercicio al sexo debil y á los ancianos..."¹

Pascual Madoz, ens fa entendre la gran importància que tenia l'espart com a font de recursos al nostre poble i la gran quantitat de veïns que es dedicaven a l'elaboració de l'espart:

"...El terreno es llano en lo general, y participa de huerta y de secano, todo bastante fértil y plantado de algarrobos, olivos, higueras, moreras y viñedo: hay aproximadamente una tercera parte inculto y monte que produce muy buen esparto, cuya elaboración distrae á muchos vecinos alejándolos de la agricultura, con grave perjuicio de la riqueza del pueblo."²

En l'obra de M. Sanchis Guarnier "***Els Pobles Valencians Parlen els uns dels Altres***", ens diu que en Bétera és tradicional la indústria de l'espart i recull una canço apareguda en Lliria que diu:

***Serra, Bétera i Nàquera
tenen molt d'orgull
per la pansa i la figa
i l'espart que es cull.***

Queda molt clar, que l'espart fou molt important per a la subsistència de molts pobles de la Comunitat Valenciana, tant és així que fou objecte de múltiples disposicions administratives de caràcter protector, arribant inclús a declarar la substracció, delictes corresponet als tribunals de justícia ordinaris.

---

¹.- "Observaciones sobre la Historia Natural, del Reyno de Valencia".- A.J.Cavanilles. Any 1795 .

².- "Diccionario Geográfico-Estadístico-Histórico de España y sus Posesiones de Ultramar". P.Madoz. T. IV. Any 1849.

En molts pobles de la Comunitat Valenciana es pagava un impost a l'Ajuntament, en altres es marcava els dies en que es podia fer la recol.lecció i si algú anava abans o després dels dies marcats se'ls imposava una multa.

A Bétera, la recollida d'espart era debades, d'aquesta forma les famílies més pobres del poble es beneficiaven i podien subsistir del producte que treien elaborant l'espart.

L'època més favorable per a la recol.lecció de l'espart eren els mesos de juliol a octubre, encara que es tenia en conter que el temps fora sec i que el sòl no s'hagués ablanat per l'aigua.

Per a recollir l'espart utilitzaven un instrument anomenat collidora, que consistia en un pal més o menys cilíndric de 20 a 30 cm. de llarg i 3 de gros, un dels extrems du un taladre per a passar una soga que servia per a penjar-se'l al canell esquerra.

Per a recollir-lo s'agarraven vàries fulles per la punta, se'ls donava la volta amb la collidora i s'estiraven oblícuaament amb les dues mans, desarticulant-les sense trencar les vaines a les quals estan subjectes: arrancant així un manoll, el qual cap en un anell dels dits índex i pulgar.

Després es nuga, formant-se amb cada 20 ó 25 un feix i amb cada tres feixos una càrrega que ve a pesar, aproximadament després de seca, entre 85 i 100 Kg.

Els homes el transportaven sobre llurs esquenes o ajudats d'un animal fins el Barranquet, per deixar-lo arremulla en les basses que hi havia construïdes amb aquesta finalitat. Aquest treball era molt esgotador, ja que en tot moment pegava amb força el fort sol de l'estiu.

L'espart es deixava uns 20 dies en aigua, i, després, 14 dies al sol secant-se. Una vegada sec, l'espart es picava amb una maça de fusta de carrasca, en unes pedres planes anomenades "**picadores**", que de tant picar estaven completament llises. Actualment encara s'en poden observar algunes en el Barranquet.

Fa uns 40 ó 50 anys encara s'escoltava de matinada el rebombori que es feia amb la maça quan es picava l'espart damunt la pedra. S'obtenia així la fibra i amb ella es feien uns manollets dels que, subjectant-los amb la boca, s'estirava de nou i, trenant-la a mà, es feia el cordell.

Aquest no era un treball molt rendable i era per això que el feien els vells, les dones i els xiquets; els homes treballaven l'espart quan no hi havia jornals al camp. També, quan plovia, les famílies es quedaven a casa fent corda. Hi ha un refrany popular que ens mostra el poc que es guanyava amb el treball de l'espart: "**Qui treballa l'espart, mai es veu fart**". Això no obstant, queda clar que en una època de pocs jornals i de pocs recursos, aquest treball era un ajut econòmic molt gran.

L'any 1920, la madeixa es pagava a cinc centims, essent 20 madeixes (un cent) el màxim que es podia fer en un dia, és a dir, una pesseta.

Com a referència, donaré unes dades sobre el temps que s'invertia fent diversos utensilis amb l'espart:

Uns espardenyots.....	1 dia
Un ramal.....	3/4 d'hora
Un cabàs terrer.....	1/2 dia
Una sària.....	2 dies
Corda grossa (15-16 metres).....	2 hores
Corda prima (6-7 centimetres)..	1/4 d'hora

El cordell que es feia a Bétera el compraven algunes cases del poble i després el revenien principalment a les fàbriques de ceràmica de Manises, on s'utilitzava per a lligar els motles que entraven al forn. Aquesta indústria va adquirir gran importància a Bétera on arribà a haver-hi quatre o cinc torns que transformaven l'espart en sogà.

Després de la Segona Guerra Mundial és produeix l'auge màxim de la indústria de l'espart al poble, degut a les dificultats per a l'abastiment del jute. El preu de l'espart va passar dels setanta céntims el quilogram a quatre pessetes, i fins i tot de l'any 1952 a 1954 va ésser necessari importar-lo del Marroc i de l'Algèria. L'auge durà fins a 1956, any en que es va normalitzar de nou l'arribada del jute.

La decadència de l'espart a Bétera va vinculada al desenvolupament de l'agricultura i la creació de noves zones de regadiu amb la consguent pujada dels jornals, paral·lelament a la mecanització de la indústria. Els homes deixaren aquest treball a les dones fins que es va abandonar totalment.

Als anys seixanta era encara bastant corrent veure a les dones més majors trenar cordell a la porta de casa. Durant aquesta època es va instal·lar a Bétera una xicoteta indústria on es macerava mecànicament l'espart amb un aparell que funcionava elèctricament. El cordell era després trenat a mà i venut a les fàbriques de filats, teixits i trenats d'espart i jute.

Les principals aplicacions que la gent del nostre poble va fer de l'espart van del calcer de l'home a fins als aparells per als animals i d'altres utensilis tant de casa com agrícoles.

Espere haver aportat el meu granet de sorra per a fer una reflexió sobre el nostre passat i així conèixer la nostra identitat i arrels.